

СУТНІСТЬ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ З ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

Статтю присвячено системі адаптивного управління, проаналізовано якість навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу. Визначено й обґрунтовано систему адаптивного управління у загальноосвітній школі.

Ключові слова: художньо-естетичний цикл, якість, педагогічна думка.

Результатом навчання учнів у школі в галузі художньо-естетичної освіти має стати не тільки система художніх знань і вмінь, на що традиційно спрямовувалась мистецька освіта попередніх десятиліть, а й система особистісних художньо-естетичних цінностей і компетентностей – важливих складників естетично розвинутої особистості, що полягає в її здатності керуватися набутими художніми знаннями й уміннями, готовність використовувати отриманий досвід у самостійній практичній художньо-творчій діяльності згідно із загальнолюдськими естетичними цінностями й власними світоглядними позиціями, естетичними смаками. Вектор освіти й виховання має спрямовуватись у площину цінностей особистісного розвитку школярів на основі виявлення художніх здібностей, формування різнобічних естетичних інтересів і потреб, становлення в кінцевому рахунку творчої індивідуальності кожного учня.

Розвиток теорії й методології управління в галузі шкільної освіти, обґрунтування закономірностей, принципів, функцій, методів управління якістю освітнього процесу здійснені провідними вітчизняними й зарубіжними вченими: В. Безпальком, Є. Березняком, Ю. Васильєвим, В. Зверєвою, Г. Єльніковою, Ю. Конаржевським, М. Кондаковим, В. Кричевським, Т. Лукіною, В. Масловим, В. Панасюком, М. Поташником, А. Субетто, Є. Хриковим, Т. Шамовою та ін.

Теорія і методологія адаптивного управління навчальним процесом в умовах навчально-виховного комплексу, інформаційне забезпечення управління загальною середньою освітою на адаптивних засадах розкрито в роботах В. Алфімова, О. Ануфрієвої, Т. Борової, Г. Єльнікової, О. Касьянової, В. Лунячек, Г. Полякової, В. Петрова.

Аналіз якісного стану теорії управління навчальним процесом свідчить про тенденцію переходу від управління “впливу” до управління “на основі взаємодії”, до більшої соціалізації та психологізації в управлінні педагогічними системами, звернення до адаптивних систем навчання [6, с. 17].

Тому більш перспективним є адаптивні структури, які можна модифікувати в разі необхідності при змінах навколишнього середовища.

До сьогодні здійснені певні кроки в дослідженні питань управління адаптивними системами у сфері освіти, а саме: виділені особливості

управління адаптивною школою (Т. Шамова, Т. Давиденко, Є. Ямбург); сформоване поняття про адаптивне управління, виокремлено його закономірності та принципи (Г. Єльнікова); напрацьовані матеріали з адаптивного управління педагогічними системами (П. Третьяков, С. Мітіна, Н. Бояринцева); розроблені педагогічні технології адаптивної школи (М. Капустін) і питання технології адаптивного управління (Т. Борова, Г. Єльнікова, Г. Полякова, В. Петров, І. Лапшина). Істотне значення в концептуальному плані мають положення освітнього моніторингу на основі факторно-критеріального моделювання (Г. Єльнікова, О. Касьянова та З. Рябова). У педагогічній науці застосовано терапевтичний підхід до розроблення теорії і практики адаптивного управління (П. Третьяков).

Мета статті – визначити й обґрунтувати систему адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу та експериментальним шляхом перевірити її ефективність.

Разом з тим проведений теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить про те, що проблема адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу до сьогодні не ставала предметом спеціальних досліджень [2, с.14].

Доцільність розв'язання проблеми адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу пов'язана з необхідністю подолання *суперечностей* між:

- необхідністю створення результативно чинної системи управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу й недостатньою теоретичною розробленістю теоретико-методологічних засад, що її забезпечують;

- вимогами забезпечення об'єктивності в оцінюванні навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу й відсутністю адекватних критеріїв дискретного й загального оцінювання навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу;

- сучасними вимогами до навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу й недостатнім рівнем ефективності управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу (відсутність єдиного підходу до управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу, недостатній рівень організаційно-управлінської компетентності керівництва загальноосвітніх навчальних закладів, відсутність методичних розробок та ін.);

- традиційним розумінням функцій управління освітніми процесами як механізму забезпечення реалізації його складових та сучасним баченням його системи, орієнтованої на досягнення гуманістичних цілей, демократизацію суб'єктно-суб'єктних відносин, що забезпечують якість освітнього процесу;

– гуманістичною орієнтацією розвитку процесів освіти й невідповідністю керівників загальноосвітніх навчальних закладів до здійснення міжсуб'єктної взаємодії на демократичних засадах;

– потребою в системному підході щодо оцінювання ефективності управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу й відсутністю системи оцінювання, зокрема показників та критеріїв, які б надали змогу кількісно її оцінювати.

Алгоритм адаптивного управління (за Г. Єльніковою). Характеристика адаптивного управління наведена у таблиці.

Таблиця

Характеристика адаптивного управління

Зміст	Організація	Механізм сполучення дій (основа технології)	
	(види і сутність адаптації)	дії керівника	дії виконавців
1	2	3	4
Спільне вироблення реалістичної мети	Внутрішня адаптація: взаємкоригування мети під зовнішні розпорядження і внутрішні потреби (модифікація цілей). Лінійна взаємодія по вертикалі	Узгодження дій через: коригування завдань: – під зміну зовнішніх вимог; – під потреби виконавців	усвідомлення реалістичності мети шляхом її коригування під: – обставини; – спосіб організації, який вибирає керівник або група
Критеріальне моделювання	Внутрішня адаптація (структурні зміни): перегрупування функцій при розмежуванні повноважень (модифікація структури). Накладання вертикальних і горизонтальних різноспрямованих зв'язків	Створення моделей діяльності: – визначення факторів, параметрів, критеріїв їх вимірювання	– визначення загального вигляду кінцевого результату в межах параметрів і критеріїв; створення проміжних моделей
Кооперація і самоспрямування дій	Внутрішня адаптація (якісні зміни), надання нових функцій виконавцям, здійснення яких потребує нових знань і умінь. Результат – розвиток людей, а через них – розвиток організації, де вони працюють (модифікація суб'єкта й об'єкта). Взаємопроникнення вертикальних і горизонтальних різноспрямованих зв'язків, встановлення балансу дії і розподіленої відповідальності	Передача ступенів свободи (делегування різною мірою повноважень): – завдань; – завдань і забезпечення умов для їх виконання; – завдань, забезпечення умов для їх виконання, відповідальність за якість виконання	Виконання завдань при різному ступені самостійності, що створює ситуації додаткової орієнтації: – вибір способів виконання завдань; – вибір способів виконання завдань і способів забезпечення умов для їх виконання; – вибір способів виконання завдань, способів забезпечення умов для їх виконання, самоконтроль за якістю виконання.

Продовження таблиці

1	2	3	4
Самомоніторинг процесу і моніторинг за результатом	Внутрішня адаптація (структурні зміни) перегрупування функцій при розмежуванні повноважень (модифікація організації способів взаємодії). Накладання вертикальних і горизонтальних різноспрямованих зв'язків	– Передача повноважень поточного контролю за якістю виконання завдання; – контроль на вході й виході;	– Супровідний самоконтроль за процесом з поточним коригуванням відповідно до проміжних моделей.
Перспективне регулювання	Внутрішня адаптація (динамічні структурні перетворення); чергується кооперація дій з розмежуванням (модифікація організації способів взаємодії). Чергування лінійних вертикальних зв'язків з розподіленими горизонтальними зв'язками – зовнішня адаптація (модифікація оточення). Горизонтальний розподілений зв'язок – внутрішня якісна адаптація. (Спільна модифікація суб'єкта і об'єкта). Взаємопроникнення вертикальних і горизонтальних різноспрямованих зв'язків, встановлення балансу дії і розподіленої відповідальності	Спільні дії з прогнозування подальших завдань: – оцінювання результату, зіставлення з самооцінкою; – аналіз реального результату у зіставленні з ідеальним; – створення умов для виконання завдання; – підключення до процесу самоуправління шляхом кооперації дій з підлеглими	– самооцінка результату; – зіставлення з оцінкою; – визначення подальших напрямків власної діяльності; – створення умов для виконання завдання при делегуванні на це повноважень; – кооперація дій з керівником щодо виконання всього циклу управління; – прийняття цілей організації як своїх цілей

Зазначені суперечності свідчать про те, що сьогодні система управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу потребує здійснення перетворень, приведення її у відповідність із міжнародними стандартами якості освіти, що також зумовлює необхідність розробки ефективної системи адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу [3, с. 23].

Здійснений огляд наукових досліджень дає змогу говорити, що, незважаючи на наявність значного наукового матеріалу в цій галузі, проблема управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу в нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства залишається недостатньо дослідженою. На сучасному етапі відсутній єдиний підхід до системи управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу, критерії і показники ефективності управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу та відповідні методи педагогічної діагностики [1, с. 43].

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу буде ефективним за умов:

- створення єдиного освітнього простору в навчальному закладі;
- координації та консолідації зусиль усіх суб'єктів управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу;
- постійного удосконалення управлінської діяльності суб'єктів управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу;
- упровадження розробленої нами системи адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.

Відповідно до мети та гіпотези поставлено такі завдання дослідження:

1. Визначити сутність та структуру якості навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.
2. Визначити сутність і складові адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.
3. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників та виявити правила ефективного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.
4. Визначити критерії, показники та рівні ефективного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.
5. Розробити систему адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу та експериментально перевірити її ефективність.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

- *теоретичні* – міждисциплінарний синтез та системний аналіз педагогічної, філософської, соціологічної, психологічної наукової літератури з метою теоретичного вивчення проблеми управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; абстрагування та конкретизація для визначення елементів процесу адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; проектування для визначення логічної структури дослідження, розробки системи адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу;
- *емпіричні* – тривале включене спостереження, бесіда, анкетування, експертні оцінки, психологічне тестування, сфокусоване інтерв'ювання, рейтингове оцінювання, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) для перевірки ефективності системи адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу;
- *математичні* – методи для обробки експериментальних даних,

кількісного та якісного аналізу емпіричного матеріалу та інтерпретації результатів дослідження [4, с.16].

Висновки. Отже, у статті визначено й обґрунтовано систему адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; уточнено сутність і складові адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; сутність та структура якості навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; правила ефективного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу; критерії, показники та рівні ефективного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу. Подальшого розвитку набули теоретико-методологічні підходи до адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу, форми і методи адаптивного управління якістю навчальних досягнень старшокласників з предметів художньо-естетичного циклу.

Адаптивне управління, зокрема у сфері освіти, набуло актуальності у використанні щодо управління відкритими системами в нестабільній ситуації. Це процес взаємовпливу на діалогічній основі, який забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з подальшим поєднанням зусиль і спрямуванням дій на її досягнення [5]. Адаптивне управління розвивається в процесі його використання в управлінні відкритими системами в нестабільному довкіллі, яким є у процесі реформування вища освіта, зокрема останнє десятиріччя її буття у зв'язку з переходом до Болонської системи навчання.

Список використаної літератури

1. Єльнікова Г. Теоретичні основи адаптивного управління / Г. Єльнікова // Наша школа : науково-методичний журнал. – 2000. – № 2–3. – С. 25–29.
2. Єльнікова Г. Сутність адаптивного управління, його закономірності і принципи / Г. Єльнікова // Наука і сучасність : зб. наук. пр. / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Логос, 2000. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 69–78.
3. Корнієнко І. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника / І. Корнієнко // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5. – С. 35–38.
4. О. М. Моніторинг інноваційних процесів в освіті: регіональний аспект / О. М. Касьянова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Серія “Педагогіка і психологія” : зб. ст. – 2006. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 220–225.
5. Лукіна Т. О. Державне управління якістю освіти в Україні / Т. О. Лукіна. – Київ, 2004. – 342 с.
6. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. О. І. Локшиної. – Київ : К.І.С., 2004. – 128 с.
7. Полянский В. К. Качество образования / В. К. Полянский. – Москва : Наука, 1999. – 221 с.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2014.

Зиновьева Е. С. Качество учебных достижений старшеклассников по предметам художественно-эстетического цикла в теории педагогической мысли

В статье анализируется качество учебных достижений старшеклассников по предметам художественно – эстетического цикла. Выстроена теория в педагогическом управлении в общеобразовательной школе.

Ключевые слова: *качество, учебные достижения, художественно-эстетический цикл.*

Zinovieva I. The Quality of the Academic Achievements of High School Subjects of Art and Aesthetic Theory of the Cycle of Educational Thought

The quality of the academic achievements of high school subjects of art and aesthetic theory of the cycle of educational thought. The main purpose of a school of art and aesthetic education is the total development of each individual student, the formation of values of the ratio of students to art, formation of aesthetic culture of thinking and culture means senses of the images different arts, the best human qualities. Unfortunately, in practice, objects of artistic and aesthetic cycle – music, art, artistic culture – occupy a very modest place in the base component of secondary education, they are minor and are not considered binding. This gives rise to such negative phenomena as lack of understanding of the aesthetic significance of artistic values, lack of artistic and sensual areas poor aesthetic consciousness of pupils, lack of true spirituality.

Task of the teacher of artistic and aesthetic cycle also include: providing knowledge to students about the arts and their means of expression, the development of artistic and aesthetic emotions, tastes, feelings, developing the ability of children to express their own attitude to art, capacity for creative activity in the field of art and self-generation general need to communicate with art students ownership system of elementary art knowledge, concepts, terms and development of skills to perceive art works of different art forms.

Key words: *quality, educational achievement, artistic – aesthetic cycle, the teacher thought.*